

Plháková, A. (2020). *Dějiny psychologie 2., přepracované a doplněné vydání*. Grada, 412 s.

<https://doi.org/10.15452/PsyX.2021.12.0006>

Neustále se rozvíjející psychologické vědecké poznání se podobně jako u dalších věd projevují určitou měrou i ve změnách paradigmatu. Některé názory a teorie navazují na teorie předchozí a dále se rozvíjejí, jiné jsou postupně překonávány a opouštěny. Dějiny psychologie postihují tyto změny a ukazují na jejich časové souvislosti. Poznatky získané ze studia těchto souvislostí stejně jako poznatky z historie člověka vůbec umožňují mimo jiné pochopit okolnosti vzniku teoretických koncepcí a myšlenek i jejich význam pro současnost, což také může přispět k tomu, aby se případně neopakovaly některé minulé omyly. Současně poskytuje studium dějin psychologie také možnost nahlédnout do životních příběhů těch, kteří k rozvoji psychologie nějakou měrou přispěli, a pomáhá chápat vzájemné vztahy mezi dílem a osobností jeho autora.

Olomoucká emeritní profesorka psychologie Alena Plháková se k historickým okolnostem vývoje svého oboru vrací ve druhém vydání po čtrnácti letech v deklarované intenci odstranit některé nepřesnosti a zejména doplnit nové poznatky a aktualizovat odbornou terminologii. Přitom s uspokojením konstatuje, že od prvního vydání knihy se podstatně zvýšil počet pramenů dostupných i v češtině. Kromě rozšíření a doplnění seznamu použitých odborných zdrojů a některých částí textu autorka přidala i nové pasáže věnované např. K. Heideggerovi, E. H. Eriksonovi, N. Chomskému, J. Bowlbymu, M. Ainsworthové a dalším. Tím se rozsah knihy zvýšil o 88 vytištěných stránek.

Celkové pojetí knihy, která se opírá zejména o původní prameny, se oproti prvnímu vydání nezměnilo. V duchu bonmottu Hermanna Ebbinghause ze začátku dvacátého století (1908) o dlouhé minulosti, ale krátké historii psychologie se autorka zaměřuje především na onu historii a okolnosti, které k vývoji psychologie jako vědy významně přispěly zhruba dvě a půl století před sedmdesátými lety devatenáctého století, kam (přesněji 1874, případně 1879) bývá historiky situován vznik vědecké psychologie.

Text je stejně jako u prvního vydání rozčleněn do čtyř větších celků označených jako díly. První díl (A) je věnován vývoji psychologie v kontextu novodobé evropské filozofie. Zahrnuje čtyři kapitoly věnované racionalismu (1. kapitola), empirismu a asocianismu (2. kapitola), osvícenství (3. kapitola) a německé klasické filozofii (4. kapitola) s uvedením jmen významných představitelů (R. Descartes, B. B. Spinoza, G. W. Leibniz, Ch. Wolf, F. Bacon, J. Locke, D. Hume, J. S. Mill, J. J. Rousseau, I. Kant, J. F. Herbart, A. Schopenhauer, F. W. Nietzsche a další).

Díl B se ve třech kapitolách zabývá okolnostmi vzniku psychologie jako samostatné vědy a postupnou diferenciací tohoto oboru. Nejprve probírá (v 5. kapitole) předpoklady, na jejichž základě se v 19. století psychologie jako vědecká disciplína osamostatnila. V této souvislosti jsou zmíněny filozofické předpoklady, zejména pozitivismus v podání A. Comta a H. Spencera, vývojové teorie zpochybňující do té doby převládající názory o neměnnosti podoby živých tvorů stvořených Bohem (J. B. Lamarck, C. R. Darwin), je přiblížen význam rozvoje fyziologie, k jehož výsledkům patří např. koncept homeostázy (C. Bernard, W. B. Cannon). Zmíněny

jsou rovněž teorie specifických nervových energií (J. P. Müller) či barevného vidění (H. Helmholtz, E. Hering). Také je zde připomenuto rozlišení psychických stavů bdění, spánku a snění (J. E. Purkyně). Jako další předpoklady vzniku vědecké psychologie jsou uváděny rozvoj neurologie přinášející mimo jiné diskusi o lokalizaci psychických funkcí, rozvoj psychofyziky zkoumající vztahy psychických a fyzických jevů. V šesté kapitole jsou představeni zakladatelé samostatné psychologie W. M. Wundt, F. Galton, H. Ebbinghaus a W. James a sedmá kapitola připomíná řadu myšlenkových proudů, které v psychologii vznikaly na přelomu 19. a 20. století. Některé z nich (např. strukturalismus) se dnes již nejeví jako významné, jiné (např. funkcionalismus) podnítily rozvoj dalších psychologických směrů. 7. kapitola rovněž uvádí francouzskou psychologii rozvíjející se v souvislosti s psychiatrií a neurologií (J. M. Charcot, P. M. F. Janet, A. Binet, T. A. Ribot), odkud vzešel také příspěvek k rozvoji psychodiagnostiky intelektu (A. Binet, T. Simon), a Würzburgskou školu (O. Külpe, K. Marbe, N. K. Ach, K. Bühler, H. J. Watt). V závěru kapitoly je připomenut spor mezi přírodovědným a spirituálním pojetím podstaty psychických jevů rozvíjející se od počátků vědecké psychologie (W. Dilthey, H. Ebbinghaus, později C. R. Rogers, B. F. Skinner) a dále jsou uvedeni představitelé fenomenologie (C. Stumpf, E. Husserl) navazující na F. Brentana, představitelé filozofie života (H. Bergson, H. A. E. Driesch) a v jistém smyslu předchůdce, ale i kritik behaviorismu W. McDougall.

Díl C členěný do šesti kapitol přináší historické souvislosti formování hlavních směrů psychologie ve dvacátém století – gestaltismu, behaviorismu, dynamické

psychologie, existenciální a humanistické psychologie, kognitivní psychologie a transpersonální psychologie včetně přiblížení, životních osudů myšlenek a díla badatelů, kteří podstatným způsobem ovlivnili jejich formování. Nechybí mezi nimi známá jména jako M. Wertheimer, K. Kofka, W. Köhler, K. Lewin, K. Duncker, K. Goldstein, F. Heider, J. B. Watson, C. L. Hull, N. E. Miller, J. Dollard, B. F. Skinner, S. Freud, J. Adler, O. Rank, W. Reich, K. Horneyová, E. Fromm, S. A. Kirkegaard, V. E. Frankl, C. R. Rogers, G. A. Miller, M. Thuring, H. A. Simon, S. Grof, K. Wiber a další.

V posledním díle D, který je sestaven ze dvou kapitol, se autorka věnuje postmoderní psychologii a některým jejím směrům. Toto téma není dosud v domácích pracích orientovaných na dějiny psychologie na rozdíl od pojednání jiných věd o člověku běžné. Jsou zde naznačeny předpoklady vzniku postmoderní psychologie příznačné zpochybňováním a relativizací zásadního významu (a nezávislosti na subjektivním poznávání) objektivní reality pro vědecký výzkum. K předchůdcům postmoderní psychologie, která nepředstavuje názorově a zdrojově jednotný směr, ale řadu rozmanitých myšlenkových proudů připouštějících v pohledu na člověka možnost různých perspektiv, jsou řazeni G. H. Mead, G. W. Allport, G. A. Kelly a další. K myslitelům v poslední době často citovaným v odborných kruzích zařazených v prvním vydání (např. G. Bateson, H. Maturana, M. Foucault, K. J. Gergen a další) přidává A. Plháková navíc významného představitele sociálního konstruktivismu S. Moscoviciho, který zemřel před sedmi lety. Vedle sociálního konstruktivismu jsou zde shodně s prvním vydáním přiblíženy diskursivní analýza, kritika hlavního prou-

du (mainstream) psychologie a narativní psychologie.

V každé kapitole nachází čtenář charakteristické znaky daného směru psychologického myšlení, jeho významné představitele, informace o jejich díle a zajímavosti z jejich života.

Podobně jako v prvním vydání i v recenzované nové verzi předkládá autorka jako výsledek svého nesporně náročného,

dlouhodobého a záslužného úsilí rozsáhlý korpus cenných i zajímavých informací z vědeckého vývoje psychologie, didakticky systematický a přehledně zpracovaný. Studenti psychologie i další zájemci tak dostávají k dispozici užitečný základ k získání konkrétních informací i k celkové orientaci v dané oblasti.

Karel Paulík